

A close-up photograph of a man with a serious expression, looking down. He is wearing a dark, textured suit jacket over a dark shirt. His hands are clasped together in front of him. The background is a plain, light blue wall.

pokalbiai su **sigitu parulskiu**

PARENGĖ LAIMANTAS JONUŠYS

krauju kvepiantis sniegas

laukdamas grįžtančios

motinos

iš naktinės pamainos

žvelgdavau

į siaubingus pasaulius

ant griūvančio namo

lubų...

„Pradžios mito nuolaužos“ (iš knygos „Iš ilgesio visa tai“)

Kas pirmiausia iškyla mintyse, girdint žodį „vaikystė“?

Kartą mėginau rašyti tekstą apie savo vaikystės namą. Vėliau tas epizodas, jau gerokai pasikeitęs, pateko į romaną „Murmanti siena“.

Žmonės dažnai klausia: „Ar iš tikrųjų taip buvo, kaip parašyta, ar čia jūs iš savo gyvenimo patirties?“ Aš mėginau visai nuoširdžiai aprašyti namą ir kartu galbūt vaikystę. Toks buvo pirmasis impulsas. Maniau, apie mirusiuosius galima šnekėti viską, kas tik tau šauna į galvą, nes jie mirę ir jiems nuspjauti. Posakis „Apie mirusius gerai arba nieko“ yra visiška kvailystė. Problema yra šnekėti apie gyvuosius, nes jie išsiveidžia, jiems gyventi reikia, jie be galo save įsimylėję, rūpinasi kvailomis savo reputacijomis ir panašiai. O mirusieji gali

viską iškęsti, ir jiems tos visos kalbos juokingos, jie priklauso kitai dimensijai. Kaip ir pats Dievas.

Paradoksas tas, kad nekuriant nieko neišeina prisiminti. Aš mėginau prisiminti, kaip buvo iš tikrųjų, nemeluodamas, na, nieko nekurdamas. Nieko neišeina. Nes gali tiktai kelis faktus užrašyti, o paskui prasideda kūryba. Mat kalba yra kūryba, kad ją perkūnas. Ypač rašymas. Kai tik pradėdu rašyti, iš karto pradėdu ir kurti. Man sunkiausia parašyti prašymą, bet kokį dokumentą, nesusijusį su kūryba. Aš nemoku.

Pradedi prisiminti kokias nors detales, pavyzdžiui, tuos gyventojus, ir atsiranda kokie nors jų apibūdinimai, kokios nors istorijos, ir imi nebesuprasti, kur čia atsimeni, bet pamatai, kad jau kuri, kad visa tai nėra tarsi koks daiktas, padėtas atmintyje, tikras faktas, tikrovės gabalas – „taip iš tikrųjų buvo“; paimtum iš atminties lentynos ir padėtum ant lapo: va taip buvo. Nė velnio. Ten tuščia. Kol neprasideda kūrybos procesas, kol tavęs nepagauna pasakojimo šišas, nieko nėra.

Bet ar tai reiškia, kad, tarkim, negalėtum parašyti tiesiog savo autobiografijos, nukryptum į kūrybą?

Tai nėra nukrypimas, bet iki prasidedant kūrybiniam procesui to namo ir vaikystės aš negaliu prisiminti. Tiesiog namas, kažkas ten buvo, kažkas gyveno...

O tas namas tebėra?

Ne, nebėra. Matai, gimiau buvusiam dvare, dvaro kumetyne. Buvo didelis mūrinis vieno aukšto namas su erdvia palėpe. Man gimus, jis buvo suskirstytas į butus, ten gyveno gal dvylika šeimų, bent jau mano sąmonėj išliko skaičius dvylika. Tarsi kokių šventųjų prieglauda. Apaštalų namas. Pamišėliai, girtuokliai, invalidai – jie buvo pirminis pasaulio modelis. Name buvo žvejys, buvo stalius, sunkve-

žimio vairuotojas, trenkta buvusi mokytoja, Lietuvos rusų šeima, kažkokia paslaptinga moteris, niekad su niekuo nesišnekanti. Pilnas namas šventųjų.

Iki kiek metų ten augai?

Iki vienuolikos ar dvylikos, kol gyvenom su tėvu. Namas buvo prie vieškelio į spirito varyklą. Kai pasakai „vaikystė“, man iškyla tas namas, dvaras, spirito varykla, dar buvo ant kalno vėjo malūnas be sparnų, netoliese tvartai, mechanikų dirbtuvės, kitoj pusėj pro langą matėsi ežeras, upelis. Visa topografija atmintyje tebėra ryški, nors laikas ją nutrynė nuo žemės paviršiaus.

Dar atsimenu užliejamas pievas prie kelio į spirito varyklą. Per potvynius jas užliedavo, ir iš ežero atplaukdavo neršti lydekos. Ir mano pusbroliai eidavo žeberklais badyti lydekų. Tai būdavo kažkas iš senųjų meistrų tapybos, beveik Bruegelis – dar nenutirpęs sniegas, juodi medžiai, tamsios figūros vandenyje. Jie brisdavo ten iki pusės. Dar buvau vaikas, tai jie atnešė beveik mano ūgio lydeką. Baisią, išžiotais nasrais, tarsi kokį priešistorinį gyvūną, kvepiantį paslaptimi, gelme, kažkuo visiškai nepatirtu. Necivilizuotas reiškiny, kažkas iš pirmykštės bendruomeninės santvarkos, kai žvejota tokiais būdais. Vakaruose to seniai nebebuvo.

O nostalgiją vaikystei jauti?

Ne, nejaučiu. Aš nežinau, ką reikia jausti savo gyvenimui, nes vaikystė irgi gyvenimo dalis. Turbūt žmonės turi ką nors jausti savo praėjusiam laikui. Kai tapatinamės su savo valstybe, jos istorija, tai yra ir asmeninė istorija – tavo gyvenime turėtų būti koks nors Žalgirio mūšis, Gediminas. Ir partizanai, gėdinga okupacija... Gyvenimo istorija yra tapatybės dalis.

Aš nežinau, gal ir yra sentimentų, kad ir prarastam laikui, ar gailėsčio sau pačiam – kad esi mirtingas, kad viskas praeina. Aš atsimenu kai kuriuos ryškius vaizdus, pavyzdžiui, kiaulės skerdimą.

Atrodo, esi kažkur ir rašęs.

Apie kiaulės skerdimą esu rašęs, bet apie vėlesnį – pasakodamas apie tėvą ir motiną; tada jau pats dalyvavau. Bet atsimenu, kai buvau dar visai vaikas. Tais laikais kažkodėl būdavo daug sniego, daug kraujo. Tie vaizdai labai ryškūs – baltas sniegas, raudonas kraujas, į pusnį įdėta kiaulės galva – labai seni archetipiniai vaizdai. Ir keistas sniego kvapas, kaip knygoje „Panelės Smilos sniego jausmas“ – tai išliko iš vaikystės. Ir kartu parazitai: kažkokios katės, varnos, tampančios žarnas, dar kokius mėsgalius. Aš visada svajodavau nušauti tas varnas. Gal čia medžiaga psichoanalitikams, bet man tai nesvarbu. Mirties akivaizdoje man norėdavosi dar vienos mirties – norėdavau nušauti varną savo paties pasidirbtu lanku. Padarydavau strėlę su vinimi ir norėdavau užmušti varną.

Būdavo ir įsimintinų garsų. Kai užšaldavo ežeras – kartais jau per Spalio šventes, – naktį imdavo trūkinėti ledas, sukeldamas labai įdomų garsą – tokį pokšėjimą, einantį per visą ežerą ir dar toliau, tarsi per patį dangų, į begalybę. Vakaraš išėjęs į kiemą, jusdavau tą begalybę, nesuvokdamas jos, bet kažkur giliai kažkas atsiverdavo – juodas, tamsus, baugus. Smagu būdavo čiuožinėti ant ežero. Lede gausu išalusių vandenžolių, ypač gerai atsimenu vandens lelijų šaknis, mes jas vadindavom krokodilais, geltonas, su tamsiais taškeliais – kažkas tuose vaizdiniuose tarsi ne iš šio pasaulio.

Turėjau keistų baimių, nes namuose dažnai likdavau vienas. Mane persekiojo košmaras. Virtuvėje, sandėliuke kabodavo žalias odinis lietpaltis, ir sklido tokia istorija apie moterį raudonu veidu: ji vaikščiodavusi su lagaminu, pilnu nužudytų kūdikėlių kūnų; jai einant, iš to lagamino varvėdavęs kraujas. Tai buvo lyg ir kokia pasaka, ja gąsdindavo vaikus. Ir patamsyje aš įsivaizduodavau, kad ten ta moteris žaliu odiniu lietpalčiu.

Tokie įvaizdžiai kai kur atsikartoja, pavyzdžiui, poezijoje. Būna keista, kad rašydamas nežinau, kodėl tai rašau, o paskui prisimenu, kodėl.

Mokytoja, tokia trenkta, laikė ožką vardu Berta. Ši irgi pasirodo kažkuriam mano eilėrašty. Bet mes ją truputį skriausdavom, ir aš įkišau į eilėrašį tą Bertą lyg ir jausdamas kaltę ar gėdą. Nes ir į ją esu šovęs iš lanko. Biliūnas į katytę, o aš į ožką. Tik ožkai tai nepakenkė, neužmušiau aš jos. Matyt, dėl to nepradėjau iš karto rašyti prozos.

Dar atsimenu, kartą ji man pastojo kelią – ten buvo toks siauras takelis, ir aš negalėjau praeiti. Turėjau tada automatą ir trinktelėjau jai per kaktą (ožkų kaktos labai kietos), ir nulūžo buožė.

Koks tas automatas?

Žaislinis. Visą vaikystę žaisdavom karinius žaidimus, pavyzdžiui, keturis tankistus ir šunį – pagal lenkų filmą. Duobėje pasidarėm tanką su bokšteliu – visai geras buvo, tik kad nevažiavo.

Yra toks aiškinimas, kad žmones galima skirstyti į du tipus: diachronikus ir epizodikus. Pirmieji savo gyvenimą įsivaizduoja kaip nuoseklų vientisą kelią, o antrieji save labiau sieja su esamuoju etapu – jiems atrodo, kad ankstesni etapai yra tarsi kito žmogaus.

Aš gal labiau priklausyčiau antrajam tipui. Žinoma, vaikystės įspūdžiai ir potyriai bent kiek formuoja tave. Saint-Exupéry sako: iš kurgi mes atėjom – iš savo vaikystės. Bet prisirišti bambagysle prie gimtųjų vietų manęs visiškai netraukia. Dabar mane su ta vieta sieja tik motina.

Dar grįžkim prie biografijos faktų – o kas buvo tavo tėvai?

Tėvas buvo valstietis, motina – darbininkė. Nacionalizavus dvarą, buvo įsteigtas tarybinis ūkis, tėvas ten ir dirbo. O motina dirbo spirito varykloj. Ji buvo pastatyta šeštais ar septintais dvidešimto amžiaus metais, irgi priklausė dvarui. Tebeveikia iki šiol.

Kur gyvenot išsikėlę iš to buvusio kumetyno?

Mudu su motina, kol baigiau mokyklą, gyvenom miestelyje, daugiabučiame name, beveik bendrabutyje. Dabar motina vėl gyvena buvusioje dvaro teritorijoje, tokiame naujesnės statybos name; tada ten tilpo keturios šeimos, dabar trys. Motina su tėvu buvo išsiskyrę, paskui vėl gyveno kartu.

O brolių, seserų turi?

Turiu seserį, gerokai vyresnę.

Tai dabar jau kyla esminis klausimas – iš kur tokioje šeimoje ėmei domėtis literatūra?

(Juokiasi.) Neturiu idėjų. Tėvai nebuvo labai išsilavinę. Bet... mane traukė knygos.

Šiaip jau nejauku pasakoti apie savo gyvenimą. Aš visai pritariu Brodskio minčiai, kad poetas ir žmogus – visiškai skirtingi dalykai. Kad ne žmogus, o jo knygos gulsis į lentynas. Man pačiam neįdomu skaityti rašytojų biografijas, jeigu ten vien gyvenimo faktai. Be to, atsiranda kažkoks svetimumo sau aspektas, baimė išsipasakoti, išduoti savo gyvenimą. Tarsi tau nebeprisitaikytų tavo gyvenimas, kai visą jį papasakoji, kai nebelieka paslapties.

Aš manau, paslapčių tikrai dar liks. O nuo kada ėmė traukti knygos?

Aš tiksliai neatsimenu. Bet gyvenimas buvo labai vienodas, ir mano vaikystė atrodė gana niūri. Abu tėvai dirbo, sesuo buvo septineriais metais vyresnė. Vaikystėje tai toks skirtumas, kad beveik niekas nesieja, – ji jau turėjo savo gyvenimą. Žinoma, žaisdavau su draugais. Jau vėliau iš kažkur, regis, iš Zarasų, atvažiuodavo berniukas – atveždavo tokių šautuvų. Mes juos vadindavom skobkiniais – ant medinio šautuvo dėdavom sulenktas vielas („skobkes“) ir gumas, jomis šaudavom. Žodžiu, kariaudavom. Įdomu, kad kariaudavom

apleistose žydų kapinėse. Būdavo labai gerai už antkapio slėptis. Tokia makabriška vieta – niekas ten nevaikšto, galima kariauti, niekas nebara. Obeliuose, kaip ir visuose mažuose Lietuvos miesteliuose, prieš karą gyveno daug žydų. Tai buvo, žinoma, ne nužudytų žydų, o tiesiog senos kapinės – jie laidodavosi atskirai. Apleistos, neprižiūrimos kapinės, lyg net nebe kapinės, o antikiniai griuvėsiai.

Vaikystėje man patiko knygos. Prisimenu vakarus – rudens, žiemos. Mamos darbas buvo pamaininis, varykla veikė visą parą, neretai ji vakare dirbdavo arba miegodavo po darbo. O aš sėdėdavau prie krosnies ir skaitydavau knygas. Krosnis buvo tikra, net ne koklinė, iš molio drėbta ar kokio velnio.

Visai atsitiktinai sudomino Tomo Venclovos knyga „Kalbos ženklas“, išleista 1972 metais. Man ji labai patiko. Aš ten nieko nesupratau – tai turbūt buvo pirma knyga, kurios nesupratau visiškai, bet man darė didelį įspūdį tai, kad lietuvių kalba gali būti tokia nesuprantama. Tą „Kalbos ženklą“ atradau būdamas gal kokioj ketvirtoj klasėj.

Bet ar tada kilo noras toliau skaityti poeziją?

Ne, aš poezijos neskaičiau. Kol nepradėjau rašyt, aš jos neskaičiau ir nemėgau.

Tai čia buvo išskirtinis atvejis?

Taip, man tai buvo keista, nesuprantama knyga, bet įspūdinga.

Namuose daug knygų neturėjom. Bet veikė miestelio ir mokyklos bibliotekos. Iš ten knygas tempdavau glėbiais. Tos knygos vaikams tokios plonos, tai per savaitę perskaitydavau kokias šešias. Labai gerai atsimenu tą virpulį, kai eini su naujomis knygomis, nori greičiau pareiti namo ir paskaityti. Nes, rinkdamasis bibliotekoj, galvoji – o, čia bus gera knyga. Pavyzdžiui, knygos apie indėnus ir kitos nuotykinės. Ir Mašiotų knygos darė didelį įspūdį.

Negalėčiau pasakyti, kodėl literatūra taip traukė. Nebuvau koks nors fantazuotojas, tik daug laiko praleisdavau vienas.

O ar buvo tokia akimirka, kai ėmei suprasti, kad literatūra gali būti visai kitokia, kad ten esama kažko daugiau negu nuotykių? Na, minėjai „Kalbos ženklą“, bet tada jos dar nesupratai, o ar prisimeni, kaip atsivėrė ta tikroji literatūra, tau jau suprantama ir patraukli?

Tokio virsmo neužfiksavau. Bet kartą supratau, kad literatūroje yra estetika. Kažkokio lietuvių rašytojo knygoje, turbūt dar irgi paaugliams skirtoje, buvo toks epizodas miške: mergina užsimerkia, ir vaikas ją pabučiuoja. Ji klausia, kas čia yra, o jis sako: lapas nukrito. O paskui tie lapai krito ir krito. Man padarė didelį įspūdį, kad galima pasakyti netiesiogiai. Pirmąsyk suvokiau, ką gali literatūra. Buvau gal šeštoj ar septintoj klasėj ir kaip tik tada įsimylėjau. Vos ne tuo pat metu pirmą kartą įsimylėjau, ir čia tie bučiniai, ir supratau, kad literatūroje nekalbama apie nebūtus dalykus, bet kalbant apie tai, kas vyksta iš tikrųjų (nes man irgi norėjosi pabučiuot merginą), galima pasakyti įdomiai, ir tai yra labai gražu. Krito lapai ant tos merginos, o iš tikrųjų jis bučiavo ją. Man tai padarė didelį įspūdį.

Gal panašu į tai, ko tu klausei? Tik suvokiau ne intelektualiai, o intuityviai.

Buvo daugiau panašių įspūdžių. Netoli ėjo geležinkelis, ir paauglystėje jis traukė. Traukiniai – tai kažkas nepažįstama, jie atvažiuoja iš kažkur, kažkur išvyksta, į nežinomą pasaulį, ir tai skatina vaizduotę. Žiūrėdamas imi ilgėtis nepažintų kraštų, kito pasaulio. Kartu ir norisi likti čia, ir išvažiuoti. Nes tarsi čia yra gera, bet taip pat įdomu, kur jie važiuoja. Todėl geležinkelis buvo tarsi emocinio stimuliavimo zona.

Kaip kilo mintis stoti į Vilniaus universitetą, lietuvių kalbos ir literatūros specialybę?

Nuo septintos klasės važinėjau į Rokiškio sporto mokyklą ir mėčiau ietį. Ir ketinau stoti į Kūno kultūros institutą. Nebuvau ypatingas sportininkas, bet rajone stiprus, o ir Respublikoj šį tą laimėdavau moksleivių varžybose. Net Ukrainoje kelių respublikų varžybose užėmiau pirmą vietą.

Svarbu, kad buvo galimybė ištrūkti iš slogios mažo provincijos miestelio atmosferos, turėjau tarsi atsarginį variantą. Nes gyvenimas mažame miestelyje gana pavojingas – alkoholis, cigaretės, bloga kompanija. O aš tris kartus per savaitę važiuodavau penkiolika kilometrų iš Obelių į Rokiškį ir sportuodavau – išliedavau, taip sakant, testosterono perviršį. Be to, tai sportas – tu turi siekti rezultatų. Ugdoma valia ko nors siekti, nugalėti – visų pirma, save, nuovargį, nesėkmes. Tai patirti paauglystėje yra gerai – gyveni ne šiltnamio sąlygomis, o bent kiek susipažįsti su gyvenimo dėsniais. Be to, mes važinėdavom po Lietuvą – pamačiau daug miestų, ne tik tą savo mažą miestelį.

Bet sportas ir kultūra man buvo skirtinguose pasauliuose. Tuo metu jau rašiau eilėraščius – vieną kitą išspausdindavo rajono laikraštis (vadinosi „Spalio vėliava“); tai buvo keistas derinys – ietis ir eilėraščiai. Ne kartą važiauvau į Panevėžį, ten vykdavo zoninės varžybos, buvo didelė sporto mokykla. O paskui mokytoja Skvarnavičiūtė mus su klase nuvežė į Miltinio spektaklį „Karalius Edipas“. Ir tada man pasirodė labai keista, kad tame pačiame mieste yra dar ir kitas pasaulis, kad šalia sporto yra kultūra – du pasauliai, visiškai nesusisiekiantys.

O baigiamojoj klasėj pavasarį nuvažiauvau į Vilniaus universiteto Filologijos fakultetą. Turėjau tokią draugę, Dalką – tada vienintelį žmogų, su kuriuo galėjau pasišnekėti apie knygas. Mūsų santykiai buvo ne emociniai, o intelektualiniai, jei tokią sąvoką galima taikyti mokiniams. Ji namie turėjo daug knygų, ir aš jai visuomet pavydėjau. Ji pasiūlė man važiuoti į Universiteto atvirų durų dieną. Pamatęs senuosius Universiteto rūmus išprotėjau ir pasakiau, kad niekur nenoriu, tik į čia. Tada visi kalbėjo, kad neįstosiu, kad esu kvailys. Auklėtoja sakė, kad tai nesąmonė.

Tai tu nebuvai pasižymintis kaip gabus literatūrai?

Pasižymintis, bet vis dėlto gana prastas mokinys, iš keleto dalykų turėjau trejetus. Rašiau gerus rašinius, o šiaip nelabai pasižymėjau.

Prisimenu, rašiau rašinį apie Salomėjos Nėries eilėraščių iš ciklo pagal Čiurlionį, tas eilėraštis apie laidotuvių procesiją. Man tai kažkodėl padarė labai baisų įspūdį.

Tas eilėraštis?

Net nežinau, ar eilėraštis, ar visas derinys – ten buvo Čiurlionio reprodukcija (bloga) ir poezija. Buvau vienuoliktoji klasė, toks bren-dimo laikas, man kažkas darėsi, buvau paveikiamas iki konvulsijų, iš esmės netgi savo rašinio. Buvo labai įdomu, aštuoniolika metų dar yra vėlyvoji paauglystė, ypač mūsų laikais, nes brendome vėliau negu dabartiniai akceleratoriai. Nes aštuoniolikos metų dar buvau vaikas. Mokytoja paprašė perskaityti rašinį prieš klasę, ir aš negalėjau jo paskaityti – kažkoks siaubas buvo apėmęs. Pradėjau skaityti ir kažkas velniškai suėmė krūtinę, užspaudė gerklę. Jei gerai atsimenu, gali būti, kad net ašarot pradėjau. Tokia gėda, tiesa? Gali būti, kad Čiurlionis ir Nėris niekuo dėti, bet tada bene pirmą sykį supratau, kad esu mirtingas, kad mirsiu. Mirtis mūsų laikais buvo įprastinis reiškiny-s, numirėlių neslėpdavo taip kaip dabar, kokiuose nors laidojimo biuruose, jie gulėdavo namuose, svetainėse, krištolo vazų ir knygų lentynų akivaizdoj, tačiau suvokti, kad ta mirtis yra susijusi ir su ta-vimi – visai kas kita. Galbūt tiktai aštuoniolikos sulaukęs apie mirtį gavau žinią ir iš literatūros, iš kultūros, ne tik iš natūros. Keista, bet ta „sukultūrinta“ mirtis man padarė kur kas didesnį įspūdį.

O literatūros mokytoja irgi buvo viena iš mano gerų draugių – Danutė Skvarnavičiūtė (ją jau esu minėjęs), Daujotytės bendrakursė. Vienas šviesesnių žmonių toje mokykloje, nes šiaip Obelių mokykla buvo kaimiška, ir mokytojai daugiau rūpinosi savimi, savo buitimi, negu mokiniais. O ji buvo vieniša moteris, mėgo knygas, literatūrą. Jai pirmai parodžiau savo eilėraščius.

Taigi man labai didelį įspūdį padarė grožis – Universiteto „filo-logyno“ mūrai, kiemeliai, arkos. Juokinga, kad grožis čia daug lėmė. Galbūt net viską. Tiesiog jau negalėjau niekur kitur stoti.

O anksčiau buvai lankęsis Vilniuje?

Buvom kartą su klase spektaklyje – gal kokiam „Strakaliuke ir Makaliuke“. Bet nebuvau senamiestyje, nebuvau „filologynė“ – pirmąkart gyvenime pamačiau, kad tokio grožio esama. Na, fotografijos, albumai – buvau matęs, bet tai knygos. O pačiam vaikščioti tose nuotraukose – visai kas kita. Ir suvoki, kad galima mokytis beveik bažnyčioje. Nes visas mano architektūros patyrimas ir buvo tiktai bažnyčia. Obelių bažnyčia, statyta devyniolikto amžiaus pabaigoje, turbūt pseudogotikinė. Bažnyčios yra daug mano kūryboj. Būtent bažnyčia sukeldavo milžinišką to, kas nežemiška, ilgesį. Gali būti, tai religinis jausmas. Arba poetinis. Nors iš esmės tai vienas ir tas pats. Blogai tik, kai žmogus jausmą paverčia religija, ima jam tarnauti.

Tai, ko gero, būdinga daugeliui Lietuvos miestelių – vienintelis įspūdingas pastatas yra bažnyčia.

Taip. Dvaro rūmų Obeliuose jau nebebuvo. Dar stovėjo išlikusios arklidės, vaikystėje kalvė, tvenkiniai, visiškai apleistas parkas, malūnas. Bet tai tik buvusių struktūrų pėdsakai. O bažnyčia buvo kita erdvė – į ją įėjęs patekdavai į visai kitą pasaulį. Juo labiau kad tame kitame pasaulyje yra keisti veikėjai – Kristus, Dievas, Marija, šventasis Jurgis ir kompanija...

O tu eidavai į bažnyčią, tave vesdavo?

Mane močiutė vesdavo, ir motina. Iki kokių šešiolikos metų buvau praktikuojantis katalikas. Paskui mokytojai pradėjo labai gąsdinti, kad negalima į bažnyčią. Buvau katalikas pagal visus kanonus: komunijos ėjau, „birmavonės“ – Rokiškyje, vyskupui atvažiavus. Atsimenu tokį juokingą atvejį, kai dar gyvenom tame sename name, – reikėjo mokytis katekizmo norint eiti pirmosios komunijos. Mama man už tai davė rublį su Lenino galva – tada rimtą pinigą. Ateisto galvą davė mainais už religiją. Simboliška. Mūsų sovietiniame gyvenime veikė toks šizofreniškas principas, nuolatinė dvideidystė.

O dabar tam „filologynui“, Sarbievijaus kiemui, kokia nors nostalgija ar išlikusi – kaip dabar tai atrodo?

Stojamuosius egzaminus laikėm „Niujorke“ – Saulėteky, ir tos vietos man buvo tiesiog negražios, baisus kontrastas, aš svajojau, kad studijuosiu ten, kur yra seni suolai, auditorijos su senovės kvapu – kur nepaaiškinamai jauku. Bet, žinoma, paskui tą įspūdį sugadino mokslų rutina, baimė, mane nuolat persekiojo kažkoks nerimas, noras būti kitur, nei esu dabar..

Ar sunku buvo įstoti?

Aš įstojau sunkiai. Mano pažymiai buvo prastoki, o mokyklos pažymių vidurkis buvo pridedamas prie egzaminų rezultatų. Tada veikė penkiabalė sistema, iš lietuvių literatūros gavau penkis, kalbos – keturis, istorijos – keturis, vokiečių – tris. Tas trejetas būtų mane pražudęs. Patekau tarp dešimties kandidatų, kuriuos galėjo paimti, galėjo nepaimti. Man padėjo, kad buvau sportininkas, tuo metu tai buvo vertinama. Dar bent koks plusas, kad iš provincijos mokyklos. Bet nuo penktadienio iki pirmadienio teko laukti bendrabutyje – ar mane priims, ar ne. Nuėjau į futbolo varžybas Žalgirio stadione, žaidė Vilniaus „Žalgiris“ su kažkokia buvusios SSRS komanda. Susilažinau pats su savimi: jei laimės lietuviai – įstosiu, jei ne – galas man. Lietuviai laimėjo. Žodžiu, vos įlindau į univerką, bet labai džiaugiuosi įlindęs.

O jeigu būtum neįlindęs, ar viskas būtų kitaip susiklostę?

Labai sunku pasakyti, pavyzdžiui, Donaldas Kajokas baigė KKI, ir vis tiek literatas. Aidas, galima sakyti, iš viso nieko nebaigęs. Rubavičius fizikas ar astrofizikas. Bet būtų buvę sunku, būtų iš karto į armiją paėmę.

Juk vis tiek paėmė.

Taip, bet paėmė po pirmo kurso. Aš jau turėjau dėl ko grįžti į gyvenimą. Bet šiaip su mokslais man nebuvo lengva, buvau tingi-

nys, tikslieji mokslai man ėjosi sunkiai. Vis dėlto daug priklausė nuo mokytojų.

O universitete dar sportavai?

Nedaug, tik pirmame kurse. Jau nebe norėjau sportuoti, supratau, kad sportininko karjeros nesieksiu. Studijuojant reikia daugiau mokytis, skaityti, o treniruotės atima daug laiko ir jėgų. Žodžiu, supratau, kad tas Juvenalio posakis *Mens sana in corpore sano* (Sveikame kūne sveika siela) yra ne apie sportą. Gal apie mankštą, bet ne apie rimtą sportavimą. Nes intensyviai sportuojant sunku bendrauti su skaitymu, literatūra, filologija. Po kariuomenės ieties nebemėčiau.

Bet sportiškumas gyvenime pravertė. Armijoje vos neužmušiau „šakalo“, tai yra karininko. Mėtėm sportines granatas be sprogdiklių – mėtymas į tolį. Visi numetė 40–50 metrų, o karininkas sėdėjo ant kelmo už kokių septyniasdešimt metrų. Tai aš pyliu tiesiai į jį – vos spėjo pašokti nuo to kelmo. Atbėgo visas mėlynas ir išplūdo mane, o aš pats nesitikėjau, kad taip toli numesiu. Štai tokie kareiviški pokštai. Šiaip sportuoti mėgstu – žiemą važiuojam slidinėt į kalnus, žaidžiu tenisą, kartais riedučiais su Egidijum važinėjamės.

Ar gali dar ką pridurti apie tą tarnybą kariuomenėje?

Buvo toks trumpas, gal trejų metų laikotarpis, kai studentus ėmė į kariuomenę. Niekaip neišsiseksi. Kai kas siūlė gultis į beprotnamį. Atsimenu, vienas mūsiškis visur aiškino, kad jam nosis tinsta, žmonės kūrė visokias legendas, kad išsisuktų. Bet aš to nedariau, buvau susitaikęs su tuo, kad eisiu į kariuomenę.

Ir grįžai jau kitoks?

(*Juokiasi.*) Nežinau. Vis dėlto žmogus yra neįmenama mįslė. Primityvus iki begalybės, ir tas primityvumas būna kažkoks netikėtas.

O kokia prasme tai susiję su kariuomene?

Mane nustebino žmogaus prigimties barbariškumas, necivilizuotumas. Visai greta normalaus pasaulio. Man buvo šokas, grįžęs negalėjau atsigauti gal dvejus metus. Toje armijoje gyvenau kažkokį kitą gyvenimą, tarsi nesusijusį su manimi. Tai sunkiai nusakoma. Ne dėl kokio nors baisumo, bet tiesiog ten visai kitokie žmonių santykiai. Jie labai primityvūs – tokia fiziologine, pirmykšte prasme. Lyg iš laukinių gyvenimo. Išsigrynina kai kurie dalykai – ką žmogui reiškia maistas, miegas, drabužiai, ką reiškia orumas arba, pavyzdžiui, šūdas. Armijoje pripranti beveik rankomis tą šūdą valyti, ir nebeatrodo, kad tai bjauru, nežmoniška. Pasirodo, civilizaciją iš žmogaus išmušti labai lengva.

Žiūrint iš atokiau, tai antropologiškai įdomi patirtis. Bet kai ji tiesiogiai su tavim susijusi ir esi ne koks nors tyrinėtojas, o vienas bandomųjų triušių... Man tai padarė milžinišką įspūdį, nes buvau nepasirengęs tokiai tikrovės transformacijai.

Ar galima sakyti, kad patyrei traumą?

Tai ne trauma, bet jau buvau pradėjęs gyventi visai kitokį gyvenimą – filologija, knygos, Homeras, antika; viskas pagrįsta jausmais, literatūros istorija, tam tikra pažanga, kultūra. O dar buvo sakoma, kad greitai bus komunizmas, buvo moralinis komunizmo statytojo kodeksas. Nors ir netikėjom tokiais dalykais, bet jie kažkaip formaliai veikė. Bent jau tikėjome žodžiu „progresas“. Ir staiga pasirodo, kad žmogus yra nulis. Visos knygos, homerai, istorijos ničnieko nereiškia, tiesiog neįeina į tą vertybių sistemą. Svarbu tik košė, duona, sviestas, miegas.

Armijoj buvo daug visokių šaltkalvių, elektrikų – jie nepatyrė šoko, nes atsidūrė lyg ir savo terpėj, čia galima ką nors kombinuoti, organizuoti. Paskui, išstarnavęs pusantrų metų, aš irgi prisitaikiau prie sistemos.

Bet tu gi nebuvai gležnas inteligentas, buvai sportininkas.

Taip, bet tai nedaug ką reiškia, svarbu psichologija. Nieko raumenimis nepadarysi, nes veikia kolektyvas.

O kaip tai atrodo dabar, praėjus tiek laiko? Labai negatyvi patirtis, bet ji panaudota romane „Trys sekundės dangaus“. Jeigu ne tai, turbūt nebūtų buvę to romano; o visa kita?

Ką daryti su patirtim, kuri neišvengiamai su tavimi? Arba ją blokuoji ir apsimeti, kad jos nėra, arba panaudoji. Man patiko Gombrowiczaus mintis apie rašytojo kompleksus – nesvarbu, kokių kompleksų jis turi, svarbu, ar geba iš to padaryti kultūrinį faktą, panaudoti kūryboje, kad iš to kas nors gimtų. Nes visi mūsų kompleksai ir patirtys daugmaž panašūs, bet kai kurie tai paverčia universalesne patirtim, kad tai taptų bendražmogiškai svarbu, ne tik tau vienam.

Nėra blogos ar geros patirties – svarbu, ką iš jos padarom. Tai susiję ne tik su kūryba. Jeigu kokią nors patirtį mėgini ne tik nuo žmonių paslėpti, bet ir nuo savęs – kad buvo kokia nors negraži, gėdinga, – tai, manau, atsigręžia tik prieš tave patį. Dėl to aš visai nesigėdiju tos patirties, nors ir nesididžiuoju ja.

Nesvarbu, kur buvai – ar armijoje, ar Sibire, ar kalėjime. Kartais žmonės sako: mums neįdomi ta tavo armija. Bet ir man ne pati armija įdomi, o žmogaus prigimties reiškiniai, išsprendantys ekstremaliomis sąlygomis. Mes keletą dešimtmečių gyvenam Lietuvoje tokį įdomų gyvenimą, o norvegai sako: pas mus tuos aštuoniolika metų nieko nevyksta, visiškai.

Armijoje, kaip mano egzistencialistai, susidaro ribinės situacijos, kuriomis aktualizuojamas mirties pavojus, pažeminimo galimybė, gali kautis su kuo nors, dažniausiai su savimi, kartais kyla net išlikimo klausimas. Dažnai reikia rasti sprendimą, nepalūžti, neišsigąsti arba išsigąsti, bet susidoroti su išgąščiu. Jeigu ne armija, niekada nebūčiau sugalvojęs šokinėti su parašiotu – velniams man to reikia.

Turbūt net negalima kelti tokio klausimo, ar gailiesi ten patekęs, ar ne.

Taip, man sunku būtų pasakyti, ar to gailiuosi, ar mane armija traumavo. Gal be jos mano psichika būtų stabilesnė ir sveikesnė. Bet

ar būčiau parašęs „Tris sekundes dangaus“, jeigu būčiau tik pašokinėjęs su parašiotu kokiame nors sporto klube? Gal būčiau parašęs ką kita, beprasmiška spėlioti. Vis dėlto armija geriau negu kalėjimas – kai kurie žmonės ir tokios patirties yra turėję.

Bet panašumo yra, nes laisvė labai suvaržyta.

Taip, Gintaras Beresnevičius rašė, kad sovietiniais metais vyrų iniciacija būdavo per armiją arba per kalėjimą. Aišku, radikalus pasakymas, nes vyru tampama ir be to. Dažnas pats ieško ekstremalių išgyvenimų – man buvo paprasčiau, nereikėjo ieškoti. Tai iš tiesų tam tikra gyvenimo mokykla, patenki į tokias sąlygas, kokiomis tikrai išbandomas tavo kūnas, psichika. Vien jau tas gyvenimas dvejus metus toli nuo tėvynės (tarnavau Vokietijoje) šį tą reiškia. O ir kas ta tėvynė – rusai sakydavo „SSSR“, o aš visada galvodavau apie Lietuvą. Tada labai aiškiai supratau, kad man Lietuva yra kas kita negu SSRS. Lietuvoj gyvendamas tą nelabai aiškiai junti, bet kai išvažiuoji toliau, tada supranti.

Bet ten kai kuriais atžvilgiais, ko gero, buvo net blogiau, negu SSRS tarnauti?

Taip, ten į miestą negali išeiti, nes užsienis. O SSRS daug laisviau žmonės judėdavo.

Bet kariuomenė šiek tiek primena ir tuos berniukiškus vaikystės žaidimus. Tam tikra prasme mes vaikščiojom šalia mirties, nes mūsų ginklai buvo tikri. O berniukas vaikystėje lakstydamas su pagaliu svajoja kada nors turėti tikrą ginklą. Nežinia, kam tas ginklas reikalingas, bet pagaliau svajonė iš esmės išsipildo. Nors tada tai jau nebebūna svajonė – ji išsipildo pavėluotai. Į armiją patekau devyniolikos metų, ir man tai jau neberūpėjo. Bet kai kurie berniukiški instinktai, pavyzdžiui, pašaudyt, išlieka. Mes ten labai daug šaudėm, net naktimis. Aš buvau minosvaidininkų būry, vienu metu netgi vado pavaduotojas. Minosvaidis – visai rimtas ginklas, nes kai kurios minos

neiššauna, ir jas reikia iš vamzdžio ištraukt – tai jau tikrai žaidimas su ugnimi. Nes minos antgalyje yra tokia membrana, ją pradūrus mina sprogsa.

Jeigu dabar lieptų tai padaryti, būtų baisu, apsišikčiau iš baimės. O tada kažkodėl atrodė nebaisu. Gal čia lėmė jaunystė, o gal ekstremalių sąlygų sukurtas efektas. Šokinėjimas su parašiotu irgi nekasdienis dalykas. Yra, be abejo, ir romantikos. Kai kas nors gerai pavykdavo, netgi smagu būdavo, nors, atrodo, kas toje armijoje gali būti smagaus? Gal tai irgi išlikimo instinktas – negali nuolatos kentėti ir galvoti, kaip man bloga. Atsiranda ir malonumų – laišką gauti, ką nors skanaus suvalgyti. Veikė arbatinė, joje galėjai ko nors už pinigų nusipirkti – pieno, sausainių, vokiškų cigarečių: ten būdavo vokiškos prekės. Nors retai, bet išgerdavom ir alkoholio, tada daužydavom vieni kitiem snukius.

Dabar peršokim prie kitos temos. Tu juk esi deklaravęs, kad moterų tema svarbi. Man vienas žinomas žmogus yra sakęs, kad paauglystės, jaunystės santykiai su merginomis, bandymai rasti kontaktą, kokie nors įsimylėjimai ir panašiai vėliau atrodo tokie, kad tiesiog gėda prisiminti.

Be abejo, mes turim tokias klišes, kad su moterimis vyras turi elgtis labai šauniai. Bet tokie pirmieji kartai – pirmą kartą paimti už rankos, pabučiuoti, arba, tarkim, vyro nekaltybės praradimas – gali būti labai sukrečiantys arba tai gali būti labai gėdinga. Aš nenoriu pasakoti, kas intymu, kaip man tai buvo. Bet esu patyręs, tarkim, nepatogių akimirkų jaunystėje su moterimis, be abejo. Buvau labai drovus šiuo atžvilgiu. Gal ir dabar likau drovus (*juokiasi*). Drąsa atsiranda nugalint drovumą. Jau vėliau, ėmęs rašyti, ypač eseistiką, kartais laviruodavau ties ekshibicionizmo riba.

Kada susipažinai su Daina, jau po kariuomenės?

Po kariuomenės. Nes grįžau į kitą kursą – mes buvom bendrakursiai ir susidraugavom.

Apskritai tada mane moterys į kultūrą vedė, nes Obeliuose gyvendamas buvau siaubingai necivilizuotas. Apie literatūrą, gerus autorius mažai žinojau, nes vis dėlto kas nors turi pasakyti, nurodyti, negali pats nuėjęs į biblioteką išsirinkti. Daina mėgo poeziją, turėjo daug knygų.

Bet ji buvo iš Kaišiadorių, irgi iš provincijos?

Taip, bet turėjo Vilniuje pažįstamą mokytoją, lyg ir draugę, ir buvo labiau apsišvietęs žmogus, ir teatro daug mačiusi.

Bet buvo ir pirmam kurse mergina, su kuria draugavau, galų gale, buvau įsimylėjęs, – ji nusivedė mane į Tarkovskį. Tarkovskis man padarė milžinišką įspūdį.

„Veidrodis“?

Man atrodo, pirmiausia pamačiau „Andrejų Rubliovą“. Ten buvo retrospektyva, turbūt 1984 metų vasarį, rodė ir „Stalkerį“, ir „Veidrodi“. Tarkovskis labai poetiškas, metaforiškas – tuo metu man tai darė didžiulį įspūdį. „Stalkeryje“ yra ir mistizmo, sovietiniais laikais tai atrodė visai neįmanoma.

O kaip klostėsi santykiai su ta mergina?

Pirmakursio įsimylėjimas. Atsimenu, nusikirpau dėl jos plikai, nes tuo metu buvo madinga tokia istorija, kad indėnai, atstumti moters, nusikerpa plikai. Mat vaikystėje šaudžiau iš lanko į varnas ir ožkas, tai indėniško kraujo manyje netrūko.

Tai buvo atstumta meilė?

Matyt, buvau per daug melancholiškas, per daug poetiškas žmogus. Jai, manau, reikėjo rimtesnio vyro, nes tokio amžiaus moterys

jau pradeda labai rimtai galvoti apie gyvenimą. Vyrams moteris būna geismo objektas, o moterims vyras – ateities projekto dalis: ar tinka tam projektui, ar ne? Vaikinas nesupranta, kuo gali baigtis jo geismas. Nori pergulėt su mergina, bet negalvoja, ką ji gali pamanyt apie tą pergulėjimą. Mūsų laikais merginos paniškai bijojo baigti universitetą neištekėjusios, nesusiradusios partijos, nes filologes dažnai siūsdavo dirbti į provinciją, ir tada amen – arba kokį traktorininką susirasi, arba liksi senmergė. Tai jos labai jau dirbo su tais viso gyvenimo „projektais“.

O kada su Daina susituokėt?

Nori paklausti, ar aš tapau „projekto“ dalimi? (*Juokiasi.*) Keistas buvo mūsų projektas, nuo pat pradžių persisunkęs neviltimi ir rezignacija. Devyniasdešimtais metais: pavasarį baigėm universitetą, o rudenį susituokėm.

Kur tada gyvenot?

Markučiuose – nuomojomės butą. 1992-aisiais gimė Mykolas, 1993-aisiais – Ūla. Tada Daina dirbo „Šiaurės Atėnuose“, o aš – vaikų laikraštyje „Aitvaras“. 1991 metais per sausio įvykius mūsų redakciją išvarė iš Spaudos rūmų.

Toks epizodas yra „Trijose sekundėse dangaus“.

Taip, bet tai sukurtas epizodas, tikrovė buvo kur kas banalesnė – tiesiog atėjo ir išvarė. Keistas buvo metas – perspektyva neaiški, nežinia, kuo viskas baigsis. Lietuvos televizijoj sėdėjo rusai, leisdavo visokius senus koncertus, amerikietiškus filmukus, tikriausiai be jokių autorinių teisių ir be sistemos – ką rado, tą ir rodė.

Paskui perėjau dirbti į „Lietuvos aidą“, mane priėmė Kultūros skyriaus vedėju. „Aide“ tuo metu dirbo Juozas Erlickas, jis labiausiai ir nusipelnė, kad ten patekčiau. Tada kasdien važinėjau į Kaišiadoris – Vilniuje neturėjom kur gyventi, žmona ten sėdėjo pas motiną ir

augino vaiką, dar visai mažą. Gana niūriai prisimenu tą laiką. Dar nebuvo lito – tie Vagnoriaus „žvėreliai“, tada visų vadinti „vagnorkėmis“. O 1990 metais, kai dar buvo rubliai, išėjo mano pirmoji knyga, už ją gavau pusantra ar du tūkstančius rublių. Bet įsismarkavus infliacijai už tą honorarą suspėjom nusipirkti tik pusiau sintetinį kilimą.

Visi gerdavo vadinamąjį konjako gėrimą *Strugoraš*, paskui atsirado spiritas *Royal*. Baisu prisiminti. Tada dažnai vaikščiodavau apsvaigęs. Buvo pigaus alaus. Atėjęs į geležinkelio stotį, turėdavau laukti traukinio, o kioskuose pilna alaus...

Paskui išsinuomojom vieno kambario butą Lazdynuose – nebeištvėriau: pas uošvius gyventi labai nelengva. O vėliau pasisekė gauti bendrabučio tipo butą Šeškinėj – man ir Adui Marčėnui tada padėjo Rašytojų sąjunga, jos pirmininkas Valentinas Sventickas, Vilniaus meras Vidūnas. Kad yra gerų žmonių – ne mitas. Labai džiaugėmės, nes tai jau buvo mūsų nuosavybė. Galėjom gyventi, bet paskui ėmėm ir išsiskyrėm.

O kodėl?

Į šį klausimą nėra atsakymo. O jeigu ir yra – bet koks atsakymas skambėtų kaip bandymas pasiteisinti. Nėra ką teisinti, dėl ko teisintis. Nėra tokio šablono, modelio, kad jį pritaikęs galėtum sutvarkyti savo gyvenimą.

Atsimenu, kadaise su Daina, būdami Nidoj, ėjom per kopas, turbūt 1991 metais. Situacija buvo nyki, perspektyvų jokių: nei kad kur nors gyvensime, nei kad ką nors turėsime. Ėjom per tą smėlį į kažkokį rūką – tokia buvo ir mūsų šeimos situacija. Ir jaunų žmonių, ir viso gyvenimo metafora – per smėlį į rūką, tarp dviejų vandens telkinių – marių ir jūros. Ėjimas į nežinią.

Bet po to jūs dar gana ilgai kartu gyvenot.

Taip, paskui padėtis taisėsi. 1993-iaisiais atsirado litas, kartu ir viltis, kad gal galima taupyti, gal kokią paskolą gauti, nors tada apie

paskolas dar niekas nekalbėjo... Buvo niūru. Dabartinė krizė manęs per daug negąsdina, nes gyvenime būdavo kur kas sunkiau.

Skyrybos – sunkus dalykas, kaip ir vedybos, nes tenka keisti savo gyvenimą. Bet nenoriu vaidinti kankinio, nes antrajai pusei buvo nė kiek ne geriau. Gavus tokią sąlyginę laisvę, kai turi mažiau įsipareigojimų, o tarsi daugiau privilegijų, reikia kapstyti, nes, pavyzdžiui, labai lengva prasigerti. Gyvenau mažame 22 kvadratų butelyje baisiame bendrabutyje Žirmūnuose, ten buvo pilna tarakonų.

Tada pasirodė Triero filmas „Idiotai“, taip pat ir Witoldo Gombrowicziaus „Dienoraščio“ pirmas tomas – jie man labai padėjo. Tame filme kalbama, kaip žmonės nusimeta visuomenės primestą antstatą, kaukes, ir lieka nuoga prigimtis, kaip kokio vaiko ar debilo. Metaforiškai man tai patiko: nesigėdyti, eiti iki savo prigimties dugno, kiek tai įmanoma tam tikromis sąlygomis.

Apytikriai tuo metu ir ėmiau rašyti esė, „Šiaurės Atėnuose“ – maždaug nuo 1998 ar 1999 metų. Tai man buvo išeitis, nes poezija pamažu užsivėrė – tiesiog nebegirdėjau jos. Tai slėgė, nes kūrybiškumas manyje visada ruseno, ir staiga nebegaliu rašyti. Nebėra žodžių. Tas pat, kaip prarasti gebėjimą kalbėti.

Nemėgstu kalbėti apie skyrybas. Šiaip ar taip, santuoka visuomet keistas darinys. Anksčiau ar vėliau žmonės ima gyventi su mirusios savo aistros prisiminimais. Mes vieni kitiems tampame tik prisiminimais apie kadaise mus purčiusią aistrą. O gyventi su prisiminimu (jos ar jo) nėra lengva. Tiesa, kai kuriuos tai šildo ir guodžia, kai kuriuos – vimdo. Ir niekas čia nekaltas.

Post scriptum: gyvybės teatras ir kiti trapūs reiškiniai

Dažnai sapnuoju, kad stoviu scenoje. Vyksta spektaklis, aš turiu vaidinti kažkokį vaidmenį, bet neatsimenu žodžių. Nemoku savo vaidmens teksto. Žinau, kad pats tuos žodžius parašiau, kad tai geri, teisingi žodžiai, bet negaliu jų prisiminti. Tokia nemaloni, slogi, kankinanti siurrealistinė savijauta. Panašiai kaip viename Luiso Buñuelio filme. Jeigu būtų apklausa, neabejoju, beveik kiekvienas žmogus prisimintų sapnavęs kažką panašaus. Gali būti, kad taip reiškiasi mūsų kūrybiškumo baimė. Viešumo baimė. Baimė susimauti scenoje, kuri vadinasi gyvenimas ir kurioje mums skirta kažką suvaidinti. O gal tai ir nesusiję su jokia baime. Paprasčiausiai sapnas apie teatrą. Iš šalies primetamų socialinių vaidmenų spaudžiama pašamonė išstumiama kokius nors tematiškai artimus pavidalus: aktorius, režisierius, dramaturgas. Anksčiau būdavo sakoma – savo gyvenimo kalvis. Gali būti ir savo gyvenimo architektas, inžinierius, valytojas, vadybininkas, vairuotojas, pardavėjas, žurnalistas, mėsininkas, kas tik nori.

Tokiame kontekste rašymas teatrui (tiesą sakant, bet koks rašymas arba kūryba) – mėginimas užbėgti šiai baimei už akių. Scenos baimei, bendravimo baimei, susitikimo su savimi pačiu, nemokančiu savo vaidmens, baimei. Kuriantis žmogus turi galimybę išsisukinėti nuo bausmės būti pačiu savimi. Jam vis lieka iliuzija, kad jis didesnis, šviesesnis, gilesnis ir panašiai. Tas, kuris sutampa su savimi, turi

susitaikyti, kad tarp jo ir būties nebelieka jokio tarpelio. Prošvaistės, į kurią įlįstų tragiško arba komiško grožio geluonis. Gali būti, kad tai harmoninga, palaimos sklidina būseną – kai įvyksta galutinė praktinės sąmonės ir pasąmonės koreliacija, kai „aš“ ir „pats“ su trenksmu susilieja, ir sąmonė pasiekia septintąjį sąmoningumo lygmenį. Palaiminga nirvanos būseną, o gali būti – siaubas. Nuobodybė, semiotinis nulis, emocinis vakuumas, aksiologinė koma.

Nenoriu būti pačiu savimi, nes nežinau, ką tai reiškia. Ir kai tapiau – taip pat nežinosiu, nes man tokie niekai neberūpės. Noriu protėjiškai keisti savo pavidalus, kaitalioji kaukes, ragauti svetimų jausmų ir patirties kokteilius tikėdamasis, kad iš šio keisto mišinio galų gale susidarys tai, ką senovės graikai, ideologiniai Vakarų civilizacijos tėvai, suformulavo kaip priesaką – pažink save. Žvelk į save kaip antropologas, kaip chirurgas, kaip psichologas ir archeologas – tu esi viso labo dirva, kurioje mėtosi ankstesnių kartų kaulai ir kultūrinės šukės, slūgso skausmingos ir džiaugsmingos patirties sluoksniai, prietarai, tamsa ir muša mažas šviesos plyšelis. Tarpas, kurio laikosi žmogus, kurį vadina siela. Dualizmui, be abejonės, krikščionys teikia per daug reikšmės, betgi tiesa ir tai, jog prie išorinio pasaulio niekas neprilimpa, išorinis pasaulis nusipurto bet kokias mūsų pastangas įleisti į jį šaknis. Iš jo galime mokytis neprisirišti, neįjunkti, nes nieko jame nėra amžina, iš jo galime išmokti tik laikinumo meno, kadangi vienintelė jo pastovumo konstanta – kitimas.

Toks mazochistinis žaidimas – kiekvieną sykį, kai pajunti, kad šiuo metu tavo dėvima kaukė tau jau patogi, jau priaugusi prie tavo būties ir atrodo „tikra“, nusiplėši ją. Nusikratai kaip medžiai rudėnį lapų.

Kita vertus, kūryba (neužmirštant, kad rašančiajam kartais tai būna net pelninga pramoga) yra narcisizmo ir pigmalionizmo komplekso tenkinimas. Anot Johno Fowleso, ši yda būdinga kiekvienam rašytojui. Grožėjimasis savo kūriniumi, savo atspindžiu (juk kūryba tam tikra dalimi yra ir tavo suvokiamo pasaulio atspindys), meilė

savo sukurtiems personažams. Per juos gali grožėtis savimi tarsi upėje, kuri reiškia laiką ir pasikartojimą. Nuolatinį grįžimą. Ir negalėjimą sugrįžti.

Nuolatinis grįžimas prie sustingusio laiko – būtina kūrybiškumo sąlyga. Mėginimas jį išstarti iš naujo, išvaduoti iš popieriaus kapo. Į sustingusius laiko raumenis suleisti aistros konvulsiją. Jausmo, būsenos, potyrio narkotikų. Ir kartu – neatšaukiamo laikinumo liudijimas. Įsikūnijantis žmogaus būties tragizmas. Komizmas. Tragikomizmas. Tiesą sakant, kaip ir visa kita šiame apgailėtinais patraukliame pasaulyje.

Nuolat į paviršių iškyla režisieriaus Andrejaus Tarkovskio noras užfiksuoti plyštančio voratinklio garsą. Štai tas voratinklio garsas ir yra svarbiausias dalykas. Dalykas, kurį visos kultūros, visi menai, religijos išsako vis kitaip, bet visą laiką ta pačia šviesos kryptimi.